

PAPER DETAILS

TITLE: AKADEMİSYENLERİN PANDEMI DÖNEMİ UZAKTAN EĞİTİM DENEYİMLERİ: TURİZM
PROGRAMLARI ÖRNEĞİ

AUTHORS: Hanim Kader Sanlıözözgen,Ebru Günlü Küçükaltan

PAGES: 148-172

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3663229>

Atıf/Citation:

Şanlıöz-Özgen, H. K. ve Küçükaltan Günlü, E. (2024). Akademisyenlerin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Deneyimleri: Turizm Programları Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 25(1): 148-172. <https://doi.org/10.24889/ife.1420594>

**AKADEMİSYENLERİN PANDEMİ DÖNEMİ UZAKTAN EĞİTİM DENEYİMLERİ:
TURİZM PROGRAMLARI ÖRNEĞİ***

Hanım Kader ŞANLIOZ-ÖZGEN ve Ebru GÜNLÜ KÜÇÜKALTAN*****

ÖZ

COVID-19 salgını tüm dünyada ve Türkiye’de yükseköğretim kurumları için bir dönüm noktası olmuş, uzun yıllardır tartışılan uzaktan eğitim uygulamalarının ani ve kapsamlı olarak yaşandığı bir deneyim ortamı oluşturmuştur. Bu sürecin temel paydaşları; öğrenciler, öğretim elemanları ve eğitim kurumlarıdır. Bu araştırmanın amacı; COVID-19 nedeniyle hızlı geçiş yapılan ve yükseköğretim açısından bir dönüm noktası olan uzaktan eğitim sürecinde, özellikle uygulamanın önemli olduğu turizm lisans programlarındaki öğretim elemanlarının deneyimlerini incelemek ve devrim halindeki eğitim-öğretim uygulamalarına çözüm önerileri sunmaktır. Nitel araştırma yöntemi ile tasarlanan araştırmanın evreni 2020-2021 akademik yılında Türkiye’deki turizm programlarında görevli öğretim elemanlarıdır; 1296 kişiye çevrim içi açık uçlu soru formu ile ulaşılmıştır. Geri dönüş sağlayan 114 kişiden elde edilen veriler nitel analiz yazılımı ile çözümlenmiştir. Araştırmada; a) yüz yüze ve uzaktan eğitim süreçlerindeki öğretim teknikleri, b) yaşanan zorluklar, c) gelişme olanakları, ç) öneriler kategorileri altında tema ve kodlar oluşturulmuştur. Araştırmanın alanyazına katkısı; öncelikle uygulamanın önemli olduğu turizm programlarını irdelemesi ile turizm alanyazınına sunduğu yeni bulgulardır. COVID-19, yükseköğretim turizm programları için hazırlıksız girilen bir uzaktan eğitim süreci yaratmasına rağmen yaklaşık iki yıla dayanan uzun bir deneyim fırsatı sunmuştur. Araştırma sonucunda, ilgili programlardaki öğretim elemanlarının bakış açısından, yaşanan zorluklar ve gelişme fırsatlarını içeren kapsamlı bulgular elde edilmiştir. Mevcut dönemde karma modellerin benimsendiği ve uzaktan eğitimin, eğitim süreçlerine entegrasyonunun yaygınlaştığı tespit edilmiştir. Bu nedenle söz konusu araştırmanın uygulamada farkındalık artırıcı olması ve uzaktan eğitim planlamalarına yol göstermesi beklenmektedir.

Anahtar sözcükler: Uzaktan eğitim, COVID-19, turizm programları, yükseköğretim kurumları, Türkiye
JEL kodları: I23, L83

**DISTANCE EDUCATION EXPERIENCES OF ACADEMICIANS DURING PANDEMIC:
CASE OF TOURISM PROGRAMS**

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic has been a turning point for higher education institutions worldwide and in Türkiye, creating an environment where remote learning practices, long debated for years, were suddenly and comprehensively experienced. The key stakeholders in the remote learning process are students, instructors, and educational institutions. The aim of this research is to examine the experiences of instructors teaching in tourism undergraduate programs, particularly in a context where the rapid transition to “distance education” due to COVID-19 represents a crucial turning point for higher education. The research addresses at providing solutions for dynamic educational practices based on these experiences. The study, designed with a qualitative research method, identified the population as instructors in tourism programs throughout Türkiye for the academic year 2020-2021, reaching 1296 individuals through an open-ended online questionnaire. Data obtained from 114 respondents were analyzed using qualitative analysis software. The research categorized themes and codes under the following topics: a) teaching techniques in face-to-face and distance learning processes, b) challenges, c) opportunities, and d) recommendations. The contribution of the research to the literature lies in its examination of tourism programs, highlighting the significance of practical implementation. Despite the unpreparedness of tourism higher education programs for the sudden shift to distance learning

* Bu çalışmanın Beşerî Bilimler Etik Standartlarına uygunluğu Özyeğin Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş ve 10.05.2021 tarih ve 2021/09/02 karar no ile onaylanmıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Özyeğin Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Otel Yöneticiliği Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: kader.sanlioz@ozyegin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5865-7553>

*** Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, İzmir, Türkiye. E-posta: ebru.gunlu@deu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2599-0197>

caused by COVID-19, the approximately two-year-long experience has provided an opportunity for in-depth insights. As a result of the research, comprehensive findings were obtained from the perspective of instructors in relevant programs, encompassing challenges and opportunities for improvement. The current period has seen the adoption of hybrid models and the widespread integration of remote learning into educational processes. Therefore, it is expected that this research will increase awareness in practice and guide distance education planning in the current context.

Keywords: Distance education, COVID-19, tourism programs, higher education institutions, Türkiye
JEL codes: I23, L83

1. GİRİŞ

Her ne kadar pandemi döneminde yoğunluk ve yaygınlığı artmış olsa da uzaktan eğitim Bozkurt'un (2017) belirttiği üzere; dünyada geçmişi yaklaşık üç asıra dayanan, Türkiye'de ancak 20. yüzyıl başından itibaren gelişmeye başlayan bir eğitim sistemidir. Son 30 yılda internet ve bilişim temelinde hızlı ilerleme kaydederek öğrenme merkezli bir ana akım öğretim yolu haline gelmiştir. Bu yenilikçi yönüyle paralel olarak uzaktan eğitim; coğrafi çeşitlilik çerçevesinde öğretici ve öğrencilerin, internet ve iletişim teknolojilerine dayanan gerçek zamanlı toplantılar (canlı ve/veya senkron) yoluyla çevrim içi olarak bir araya geldiği bir eğitim sistemi olarak açıklanmaktadır (Simonson & Seepersaud, 2019, s. 1-3). Uzaktan eğitimin en önemli hedefi öğrencilerdir; ancak rolü en kritik olan paydaşı ise öğretmenlerdir. Çünkü öğretmenler bir yandan öğrencinin derse devam ve etkileşimini destekleyen çeşitli pedagojik yöntemler uygulamak durumundadır (Tesone, 2000). Diğer yandan ders içeriklerini doğrudan dijital ortama aktarmanın ötesinde sanal sınıf platformları oluşturup deneyimsel öğrenme ve tartışmalar yoluyla ortaklaşa bir öğrenme ortamı yaratma sorumluluğuna sahiptir (Sigala, 2002). Ayrıca öğrencilerin yaşadığı zorluklarda onları yönlendirmek, kaygı ve diğer sıkıntıların gidermelerine destek olmak, öğrencilere hızlı geri bildirimlerde bulunmak da yükümlülükleri arasındadır (Collins & Van Hoof, 2001). Bu zorunluluklar, öğretmenlerin uzaktan eğitimin etkili yürütümündeki önemli, karmaşık ve kapsamlı rollerine işaret etmektedir. Bu bağlamda hem öğretici-öğretici hem de araştırmacı kimlikleri ile yükseköğretim kurumlarının en önemli değerleri olan akademisyenler uzaktan eğitim sürecinin de en kritik yüklenicileri olarak görev yapmışlardır.

COVID-19; uzaktan eğitim pratiklerinin aniden, hazırlıksız ve tüm dünyayı kapsayacak yaygınlıkta hayata geçirilmesine neden olmuştur. Bu döneme hazırlıksız yakalanan yükseköğretim kurumları, eğitim ve öğretimi kesintisiz sürdürme zorunluluğu kapsamında çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu zorluklar; insan kaynakları, donanım-yazılım altyapıları, içerik geliştirme, sınav düzenleme, eğitimcilerin eğitimi gibi yeni sayılabilecek görev ve sorumluluklar yanında düşük ve yetersiz kapasite ile eğitim verme gibi konularda ortaya çıkmıştır (Babaoğlu & Kulaç, 2021; Karadağ vd., 2021). Yükseköğretim kurumları ilk aşamada senkron ve asenkron ders yürütebilmeleri için öğretim elemanı ve öğrencilere teknik destek vermiş; daha sonra da altyapı geliştirme aşamasına geçmişlerdir (Yavuz vd., 2020). Pandemi döneminin başında uzaktan eğitimde odak, derslerin etkin bir şekilde yürütülmesi olmuş; ilerleyen dönemde değerlendirme yöntemlerinin çeşitlenmesi ve esnekleştirilmesi önem kazanmıştır (Ak vd., 2020). Yükseköğretim Kurulu (YÖK) 2018 yılı kararından sonra yükseköğretimde dijital dönüşüm hazırlıklarına halihazırda başlamış olan yükseköğretim kurumları, bu zorlukları daha rahat karşılamış, pandemi döneminde uzaktan eğitime

daha kısa sürede uyum sağlamış ve bu süreci uzaktan eğitim yetkinliklerini geliştirdikleri bir fırsat olarak değerlendirmişlerdir (Ak vd., 2020; Işkın vd., 2022; Zeybek vd., 2022).

Deneyimlerin paylaşılması, kapasite ve yetkinliklerin güçlendirilmesiyle, yükseköğretimde iki akademik yıl boyunca devam eden uzaktan eğitime ilk geçiş sürecindeki sıkıntılar sonradan giderilmiştir. Uzaktan eğitimin yoğun ve yaygın uygulanması, YÖK'ün Haziran 2020'de ders programlarının yüzde 40 oranındaki kısmının uzaktan eğitimle verilebileceği yönündeki kararına zemin hazırlamıştır (YÖK, 2020, 04 Haziran). Ani geçiş ve çeşitli zorluklarla yürütülen uzaktan eğitim döneminden sonra Güz 2022 döneminde yüz yüze eğitime geçilmiş olsa da yaşanan bu yaygın deneyim; gelecek yıllarda yükseköğretimde dijital dönüşüm planlamaları ve yaşanacak başka kriz ortamlarına hızlıca uyumlanma çalışmalarını yönlendirme potansiyeliyle önem kazanmıştır (Çalıkoğlu & Gümüş, 2020). Nitekim yükseköğretim kurumlarının pandemi sonrasında altyapı, destek ve eğitim süreçlerini geliştirerek yüz yüze eğitimi tamamlayıcı şekilde karma eğitim modeli uyguladıkları görülmüştür (Yavuz vd., 2020). Ayrıca kazanılan bu deneyim ve yetkinlikler, takip eden yılda deprem sırasında ülke çapında uzaktan eğitim sürecine geçişi kolaylaştırmıştır.

COVID-19 dünyada olduğu gibi Türkiye'de de turizm sektörü genelinde ciddi ekonomik kriz ve kayıplar yaratmış (Yavuz, 2022) ve buna bağlı olarak işletmelerin finansal performanslarında da ciddi düşümlere neden olmuştur (Karadeniz vd., 2022). COVID-19 döneminde yaşanan bu derin ve uzun süreli etkiler, sorunlar ve oluşan çok boyutlu kriz ortamı; dünyada ve Türkiye'de turizm sektörü özelinde çok sayıda araştırma yapılmasına vesile olmuştur. Büyük oranda pandeminin sektör üzerindeki etkilerine yoğunlaşan bu araştırmalarda; turist davranış ve beklentileri (Alaeddinoğlu, F. & Serkan, 2020; Aydın & Doğan, 2020), değişen alışkanlıklar (Aydın & Doğan, 2020; Kıvılcım, 2020), insan sağlığına ilişkin önlemler (Çetinkaya vd., 2020) ve çalışanlara ve/veya işletmelere sağlanan destekler (Doğancılı, 2020; Erol, 2020) gibi çeşitli konuların ele alındığı görülmektedir. Uygulamalı bir alan olan turizm eğitiminin pandemi ile ilişkilerini konu alan araştırma sayısı ise sınırlı düzeyde kalmıştır (Eker vd., 2022).

Turizm programları; başta stajlar olmak üzere sektörle bağlantılı ve pratik eğitimlerin örgün programların önemli bir kısmını oluşturduğu yapılar olarak uzaktan eğitimin araştırılabilirliği özgün bir alan sunmaktadır. Pandemi döneminde uygulamalı alanlarda gerçekleştirilen araştırmalarda öğrenciler tarafından ortaya koyulan önemli konulardan biri de uygulamalı öğretimin yetersizlikleridir (Işık, 2021; Uysal vd., 2022; Yurdakal & Kırmızı, 2021). Turizm programlarında uzaktan eğitim konusu, öğrenci yaklaşımlarının aktarıldığı çalışmalarda odağa alınmıştır (Akgün vd., 2022; Kılınç & Varol, 2021; Konak, 2021; Korkmaz vd., 2022; Köksalanlar & Çözeli, 2021; Köksalanlar & Çözeli, 2022; Şanlıöz-Özgen vd., 2023; Yıldırım, 2023). Çalışmalar aynı zamanda pandemi dönemi turizm programlarında uygulamalı derslerin gerçekleştirilememesi sorununu ortaya çıkarmıştır (Işkın vd., 2022; Konak, 2021; Korkmaz vd., 2022). Halbuki sürdürülebilir turizm gelişimi için etkili ve sektör gereksinimlerine yönelik turizm eğitimi esastır (Okumuş & Yağcı, 2006) ve insan yoğun bir alan olarak turizm eğitiminde öğrencilerin sektöre hazır olmaları için uygulamalı eğitim öncelikli gerekliliklerden biridir (Ring vd., 2009).

Pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde turizm programları alanındaki öğrencilere

odaklanan çalışmalardan farklı olarak turizm öğretim elemanlarına yönelik bir çalışma bu araştırma sürecinde tespit edilmemiştir. Kurum ve teknolojik sistemler arasındaki koordinasyon ve uygulama odaklı merkezi rollerine bağlı olarak öğreticilere odaklanan çalışmalar; Türkiye’de turizmin gelişme potansiyelinin gerektirdiği etkili eğitimi turizm programlarında sunmak adına geleceğe yönelik eğitim politika ve planlamaları için de yönlendirici olacaktır. Bu araştırmanın amacı, yükseköğretim açısından bir dönüm noktası olan COVID-19 sırasında uzaktan eğitim sürecinde yükseköğretim turizm programlarında görev yapan öğretim elemanlarının deneyimlerini incelemek ve bu deneyimlerde açıklanan sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmak olarak belirlenmiştir. Çevrim içi açık uçlu soru formu ile veri toplama temelli olarak nitel araştırma şeklinde tasarlanan bu çalışmada öğretim elemanlarının deneyimleri; yüz yüze eğitimle karşılaştırma, zorluklar, gelişme olanakları ve çözüm önerileri boyutlarında incelenmiştir. Uzaktan eğitimin kritik yürütücüleri olan öğretim elemanlarının bakış açılarını ve deneyimlerini yansıtan kapsamlı bulguların, yükseköğretimde dijital dönüşüm çalışmalarına katkıda bulunması hedeflenmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Pandeminin yükseköğretimde uzaktan eğitime acil, ani ve yaygın geçişe neden olması, yarattığı tipik durum itibarıyla Türkiye’de de bu konuda akademik çalışmalar yapılmasını teşvik etmiştir. Türkiye’de yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, öğrencileri konu alan araştırmaların yoğunluğu dikkat çekicidir. Bu çalışmalar genel olarak; öğrencilerin uzaktan eğitim deneyim ve memnuniyetlerini (Bülbül vd., 2022; Dünya vd., 2021; Efe vd., 2022; Tüzün & Yörük-Toraman, 2021), pandemi nedeniyle yaşadıkları psikolojik durumları (Ertuğrul & Tekinyıldız, 2022), olumlu ve olumsuz yönlerle ilgili değerlendirmelerini (Bülbül vd., 2022; Dünya vd., 2021; Ertuğrul & Tekinyıldız, 2022; Tekedere vd., 2022) konu almaktadır. Ayrıca öğretime erişim olanakları (Can, 2022) ile uygulamalı öğretimin yetersizlikleri (Işık, 2021; Uysal vd., 2022; Yurdakal & Kırmızı, 2021) de öğrenciler tarafından dile getirilen diğer konulardır. Turizm programlarında öğrenim gören yükseköğretim öğrencileri odaklı çalışmalar da benzer bulguları raporlamaktadır. Bu çalışmalarda; pandeminin öğrenciler üzerindeki olumlu ve olumsuz psikolojik etkileri (Şanlıöz-Özgen vd., 2023), eğitimle ilgili yaşanan zorluklar (Konak, 2021; Korkmaz vd., 2022; Köksalanlar & Çözeli, 2021; Yıldırım, 2023), öğrencilerin bu alanda kariyer yapma niyetleri (Akgün vd., 2022; Kılınç & Varol, 2021; Köksalanlar & Çözeli, 2022; Şanlıöz-Özgen vd., 2023) konu edilmiştir.

Yükseköğretimde öğretim elemanlarının katılımı ile yapılan çalışmalar sayıca az olmakla birlikte, uzaktan eğitimdeki merkezi rollerine bağlı olarak kapsamlı bulgular sunmaktadır. Öğretim elemanlarına göre pandemi döneminde uzaktan eğitim süreci; eğitime (kaygılar, sosyal sorunlar, ders yönetimi vb.), yükseköğretim kurumunun işleyişine (sağlık sorunları, ders yönetimi, hijyen tedbirleri vb.) ve performansına (sorunlar, katılım, eşitsizlikler vb.) çeşitli etkilerde bulunmuştur (Demirdağ & Altun, 2022). Öğretim elemanlarının katılımıyla gerçekleştirilen çalışmalarda (Buyurgan & Demirel, 2022; Çobanlar & Kaptan, 2022; Kaya & Mahmutoğlu, 2022; Keskin & Şentürk, 2021; Kurnaz & Serçemeli, 2020; Kurttekin, 2022; Sekreter vd., 2021; Sezgin, 2021; Türkkkan vd., 2022) kapsamlı bulgular derlendiğinde sorunların yaşandığı boyutlar da anlaşılabilir: a) teknolojik (çok boyutlu içerik tasarımı, eğitim teknolojileri kullanımı ve onlara uyumlanma), b)

teknolojik (dijital alt yapı, internet erişimi), c) pedagojik (ders yürütümü, öğrenci katılımı, uygulama ve etkileşim eksikliği, ölçüm ve değerlendirme yöntemleri, öğrencilerle ilgili sorunlar, yüksek beklentiler), ç) örgütsel (teknik destek, artan iş yükü), d) ekonomik (maddi yetersizlikler), e) psikolojik (sağlık ve gelecek kaygısı, belirsizlik, düşük tolerans, yetersizlik, isteksizlik), f) fizyolojik (uykusuzluk, gerginlik) ve g) sosyal (ailevi sorunlar, sosyalleşme kısıtları).

Çeşitli yönleri ortaya çıkaran bu kapsamlı bulgular öğretim elemanlarının ders yürütümüyle sınırlı olmayan çok boyutlu bir sorun yumağı ile uğraştıklarına işaret etmektedir. Ne var ki bu süreçte yaşanan çok boyutlu zorluklarla baş etmek için öğretim elemanlarının uyguladıkları yöntemler sınırlı kalmış; kurumlarının ilgili ekiplerinden destek alarak sadece öğretim sürecini devam ettirmeye yönelik ilerleme ve düzenlenen toplantı ve eğitimlere katılma gibi çözümlere başvurulmuştur (Kurnaz & Serçemeli, 2020). Öğreticiler ayrıca öğrencilerin öğrenme süreçlerini desteklemek adına eğitsel amaç ve araçları dönüştürme, bir yandan oyunlaştırma, görselleştirme gibi teknik unsurlarla öğretim yöntemlerini geliştirme, diğer yandan bireysel ödevlerle öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlayacak yaklaşımları uygulama çabasına girmişlerdir (Alangoya, 2022).

Görüldüğü gibi, öğretim elemanları öğretici olmaktan kaynaklı sorumluluklarını öncelik olarak belirlemiş; diğer pek çok sorunla baş etmek konusunda kişisel olanaklarını kullanmak ve bireysel çaba göstermek durumunda kalmışlardır. Bu durum, öğretim elemanlarının uzaktan eğitimdeki kritik rollerine karşın uğraştıkları çok boyutlu sorunlarda ne kadar desteksiz ve hatta çaresiz kaldıklarını göstermektedir. Bununla birlikte öğretim elemanları bir yandan da yoğun bir öğrenme sürecine maruz kalmışlar ve öğrenme isteği, öğrenmeyi önemseme ve öğrenmeden kaçınma gibi çeşitli tutumlar sergilemişlerdir (Çengel vd., 2022). Tutumların çeşitlilik sergilemesi; uzaktan eğitimin pek çok öğretim elemanı için yeni deneyim olmasından, vakıf ya da devlet kurumunda çalışmalarına, halihazırda çalıştıkları kurumda uzaktan eğitim alt yapısının bulunmasından, hiçbir birikim sahibi olmayan kurum ve iç paydaşlara kadar birçok nedenle açıklanabilir (Ak vd., 2020; Sekreter vd., 2021). Tüm bu sorun ve zorlukların yanında COVID-19 ile yaşama giren uzaktan eğitim sürecinde akademik ve kişisel gelişime yönelme ve zaman ayırabilme, aile ilişkilerinin güçlendirilmesi, sosyal ilişkileri düzenleme, eğitim teknolojileri ve çok boyutlu içerik tasarımı becerilerini geliştirme gibi olumlu yönleri de raporlayan az sayıda çalışma bulunmaktadır (Keskin & Şentürk, 2021; Sekreter vd., 2021; Türkkan vd., 2022).

Pandeminin etkili olduğu sektörlerden biri olan turizm, eğitiminin uygulama temelli olmasıyla da özgün bir öğretim yapısına ve içeriğine sahiptir. Ancak pandemi döneminde turizm alanındaki programlarda görevli öğretim elemanlarının uzaktan eğitim deneyimlerini konu alan herhangi bir çalışma, bu araştırmanın gerçekleştirildiği sürede tespit edilememiştir. Ağırtaş ve Çavuş'un (2022), öğretim elemanlarının pandemi dönemindeki dijitalleşme düzeylerini irdeledikleri çalışmada, turizm fakültesinde görevli öğretim elemanlarının teknolojiyi eğitim ve meslek amaçlarıyla ilgili olarak kullanım düzeylerinin diğer fakülte ve birimlerdeki öğretim elemanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Diğer yandan alanyazında uzaktan eğitim deneyimi ile ilgili çözüm önerilerine yoğunlaşan araştırmalar da yer almaktadır. Işkın ve arkadaşlarının (2022) uzaktan eğitime yönelik yaptıkları durum analizi bunlardan birisidir. Araştırmacılara göre uzaktan eğitimin güçlü yönleri, öğrencilerin

teknolojik yetkinlikleri ve merak düzeyi yanında zaman ve mekan bağımsızlığı nedeni ile daha sürdürülebilir olmasıdır; zayıf yönleri ise erişim ve altyapı sorunları, uygulamalı derslerin yapılamaması devam ve değerlendirme sorunları, uzaktan eğitim konusundaki bilgi ve deneyim eksikliği, öğrencilerin eğitimi ciddiye almaması ve uzaktan eğitimin etkileşime olanak vermemesidir. Fırsat ve tehditleri de mercek altına alan çalışmada fırsatlar; gelecekte yaygınlaşacak çevrim içi öğrenme, esnek çalışma ortamına talebin artması, tasarruf tedbirleri, uzaktan eğitimden üniversitelerin marka değerlerine katkı beklentisi olarak ortaya koyulmaktadır. Tehditler ise eğitim kalitesine yönelik kaygı artışı, fırsat eşitsizliği, kampüs ortamından uzaklaşmanın yarattığı izolasyon ve etik sorunlardır. Tüm bu faktörler dikkate alındığında; yüz yüze ve uzaktan eğitimin güçlü yönlerini harmanlayan, uzaktan eğitimin zayıf yönlerini iyileştirebilecek en uygun modelin, her ikisini bir potada barındıran *karma eğitim modeli* olduğu düşünülmektedir (Akıncı & Bolat, 2022; Ballı & Herdem, 2022; Hotar vd., 2021; Korkmaz vd., 2022; Kurnaz & Serçemeli, 2020; Tüzün & Yörük-Toraman, 2021).

Karma eğitim modeli; uzaktan eğitimden önceki öğretim yöntem ve alışkanlıkların değiştirilmesini ve uzaktan eğitim sayesinde edinilen uzaktan eğitim pedagojisi becerileriyle yenilikçi öğretim modeli ve tekniklerin geliştirilerek kullanılmasını gerektirecektir (Babaoğlu & Kulaç, 2021; Buyurgan & Demirel, 2022; Çalıkoğlu & Gümüş, 2020). Oyunlaştırılmış, deneyimsel ve yoğun etkileşimli eğitim ortamları yaratma, teknolojik platform ve araçları kullanma, keşfederek ve tasarlayarak bilgiyi kullanma ve tartışmaya yönlendirme gibi eğitim gereklilikleri ortaya çıkacaktır (Erkut, 2020). Ancak dijital alt yapı kullanımını gerektiren bu yenilikçi modellerin uygulanması için teknolojik altyapı, cihaz ve ücretsiz erişim sorunlarının devlet ve yükseköğretim kurumları tarafından üstlenilmesi, öğrencilerin eğitime erişim olanaklarının eşit olarak sağlanması, dijital okuryazarlığın artırılması, gençlerin daha yatkın oldukları dijital uygulama ve araçların eğitim sistemlerine eklenmesi, esnek kurumsal yapı ve süreçlerin oluşturulması gibi zorunlulukları ortaya çıkacaktır (Babaoğlu & Kulaç, 2021; Tüzün & Yörük-Toraman, 2021).

Uzaktan eğitim deneyimi aynı zamanda etik ve yasal konuları da gündeme getirmiştir. Etik sorunlar (örneğin; iletişim ve davranış sorunları, teknik sorunlar, güvensizlik), etik ihlal (örneğin; mahremiyet, kişisel hak, adalet ve doğruluk) ve etik ilkeler (örneğin; güven, doğruluk, eşitlik, sorumluluk), kişisel veri yönetimi, eğitime erişim eşitsizliği ve eğitim hakkının kısıtlanması, öğrenme etkinliğini engelleyen pedagojik eksiklikler, kampüs ve aynı ortamı paylaşmaktan doğan sosyo-kültürel etkileşimsizlik bu konular arasında sayılmaktadır (Babaoğlu & Kulaç, 2021; Işkın vd., 2022; Kılıç, 2021; Levent & Şallı, 2022). Can (2020) buradan hareketle; karma eğitim de dahil uzaktan eğitimin kullanılacağı her sistemde; yasal ve pedagojik standartların oluşturulmasını, düzenlemelerin geliştirilmesini, eğitim kalitesinin korunmasını, kesintisiz eğitim kanallarının yaygınlaştırılmasını, planlama ve kontrol süreçlerinin takibini, senkron derslerin yaygınlaştırılmasını ve asgari düzeyde yüz yüze dersleri de içeren karma yöntemlerin planlanmasını, internet ve erişim altyapısının herkese kesintisiz hizmet verecek şekilde yaygınlaştırılmasını, içerik geliştirme birimleri kurularak kaynak zenginleştirme çalışmalarının yürütülmesini, güvenilir ve adil ölçme-değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesini, tüm paydaşların gereksinim, sıkıntı ve eksikliklerini inceleyen araştırmaların yürütülmesiyle eğitim süreçlerinin sürekli iyileştirilmesini önermektedir.

Tartışılan çalışmalar kapsamında yükseköğretim kurumlarında turizm ve turizm dışı alanlardaki öğrencilerle turizm dışı alanlardaki öğretim elemanlarıyla gerçekleştirilen uzaktan eğitim konulu incelemelerden yola çıkarak bu araştırmanın sorusu; “Uygulamanın önemli olduğu turizm eğitimi veren kurumlarda uzaktan eğitimle birlikte öğretim elemanları tarafından yaşanan sorunlar ve sorunlara yönelik geliştirdikleri çözümler nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir.

3. YÖNTEM

Bu araştırma, COVID-19 nedeni ile hızla uygulamaya geçen uzaktan eğitim sürecinde yükseköğretim turizm programlarında görev yapan öğretim elemanlarının deneyimlerini inceleme ve bu deneyimlere dayanan çözüm önerileri sunma amacı ile nitel araştırma deseni ile tasarlanmıştır. Bu bağlamda oluşturulan araştırma sorusu doğrultusunda, öğretim elemanlarının uzaktan eğitim deneyimlerinin yüz yüze eğitimle karşılaştırılması, yaşanan zorluklar, gelişme olanakları ve çözüm önerilerinin incelenmesi planlanmıştır. Bu çerçevede veri toplama süreci Tablo 1’de görülen açık uçlu soruları içeren bir Google formun Türkiye’de turizm alanında görev yapan yükseköğretim kurumlarındaki tüm öğretim elemanlarına gönderilmesiyle gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Çevrim İçi Sorular

Soru grubu	Sorular
Yüz yüze ve uzaktan eğitimde kullanılan araç ve yöntemler	Yüz yüze eğitim için kullanılan yöntem ve teknikler nelerdir? Uzaktan eğitim için kullanılan yöntem ve teknikler nelerdir?
Uzaktan eğitim deneyimi	Karşılaşılan zorluklar nelerdir? Geliştirilen beceriler ve diğer özellikler nelerdir?
Çözüm önerileri	Yüz yüze, uzaktan ya da karma eğitim tercihiniz nedir? (Kapalı uçlu soru) Düzeltilici/önleyici/iyileştirici/geliştirici çözüm önerileriniz nelerdir? Öğreticilerin edinmeleri gereken bilgi, beceri ve yetkinlikler nelerdir?
Betimleyici sorular (Kapalı uçlu sorular)	Üniversite türü (devlet/vakıf), çalışma türü (tam/yarı zamanlı), görev yapılan bölüm, akademik unvan, öğretilen derslerin içeriği (kuramsal/ uygulamalı/ karma/diğer)

Araştırmanın odağı uzaktan eğitim deneyimleri olmasına rağmen karşılaştırma yaparak çözüm önerilerini derlemek için yüz yüze eğitimde uygulanan yöntem ve teknikler konusunda da veri toplanması tercih edilmiştir. Veri toplama süreci, 2020-2021 akademik dönemi sonunda gerçekleştirilmiştir. Araştırma turizm programlarında görevli öğretim elemanlarının katılımıyla gerçekleştirildiğinden, çeşitli kıdem ve akademik düzeydeki katılımcıların deneyimlerini inceleyebilmek için, amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu doğrultuda, Tablo 1’de yer alan soruları içeren Google formu 61

devlet ve 19 vakıf üniversitesindeki dört yıllık turizm programlarında görev yapan toplam 1296 kişiye elektronik posta ile iletilmiştir. İlk gönderimden sonra takip eden iki haftada haftalık hatırlatmalar yapılarak, Mayıs – Haziran 2021 döneminde toplam 114 kişiden formlar doldurulmuş olarak toplanmış ve analize alınmıştır. Tablo 2’de katılımcılarla ilgili özellikler yer almaktadır.

Tablo 2: Katılımcılara Ait Bilgiler

Soru grupları	Kategoriler	Katılımcı sayısı
Üniversite türü	Devlet	99
	Vakıf	15
Çalışma türü Görev yapılan bölüm	Tam zamanlı	114
	Turizm/seyahat/konaklama işletmeciliği	53
	Gastronomi ve mutfak sanatları	27
	Turizm rehberliği	13
	Rekreasyon yönetimi	5
	Turizm Fakültesi (bölüm belirtmeyen)	8
	Turizm ve konaklama bölümlerinde ders veren diğer bölümlerde görevli (işletme, sosyal bilimler, yabancı diller)	8
Akademik unvan	Araştırma görevlisi	8
	Doktor araştırma görevlisi	8
	Öğretim görevlisi	12
	Doktor öğretim görevlisi	7
	Doktor öğretim üyesi	37
	Doçent	22
	Profesör	20
Verilen derslerin türü	Kuramsal	65
	Uygulamalı	2
	Karma	44
	Diğer	3
Tercih edilen eğitim yöntemi	Yüz yüze	59
	Karma	50
	Uzaktan eğitim	5

Araştırma verilerini kapsamlı toplayabilmek adına maksimum katılımcı çeşitliliğini sağlamak için dört yıllık turizm öğretim programlarında görevli tüm öğretim elemanlarına soru formunun

gönderilmesi, Tablo 2’de görüldüğü üzere hedeflenen çeşitliliği sağlamıştır. Araştırma katılımcıları, akademik unvan, görev yapılan kurum, bölüm türü ve verilen dersler açısından çeşitlilik gösterdiğinden, araştırma verileri de farklı kesimlerin deneyim ve görüşlerini yansıtmıştır.

Veri toplama sürecinden sonra elde edilen veriler; nitel veri analizi yazılımı üzerinde Corbin ve Strauss (1990) tarafından tanımlanan kodlama adımları izlenerek çözümlenmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere soru grupları; kullanılan yöntem ve teknikler, uzaktan eğitim deneyimi ve çözüm önerileri olarak oluşturulduğu için, seçici kodlama bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Bir başka deyişle, toplanan tüm veriler, belirlenen soru grupları çerçevesinde derlenmiş, yazılıma aktarılmış ve her bir soru grubu kapsamındaki temalar bir arada kodlanarak analiz edilmiştir. Bu süreçte her soruya verilen yanıt önce açık kodlama işlemine tabi tutulmuştur. Daha sonra sorulardaki ifadeleri derleyen alt kategorileri yaratmak için eksenel kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırmalarda güvenilirliği ve geçerliliği sağlamak açısından farklı yaklaşımlar ele alınmaktadır. Bu araştırmada güvenilirliği ve geçerliliği sağlamak amacıyla Guba (1981) tarafından geliştirilen aktarılabilmek-inandırıcılık ve doğrulanabilirlik-tutarlılık modeli dikkate alınmıştır. Nitel araştırmanın inandırıcılığı, araştırmaya katılan bireylerin deneyimlerinin ne ölçüde anlaşılır ve doğru bir şekilde aktarıldığı (Thomas & Magilvy, 2011), kendilerinden beklenenin ne olduğuna dair net bilgiler verme, araştırmanın amacını açıklama gibi hususlara dikkat edilmesi ile ilişkilidir. Bu araştırmada da inandırıcılığı arttırmak amacıyla katılımcılara araştırmanın amacı ve elde edilen verilerin ne şekilde kullanılacağı açıklanarak, sorulara verilecek net ve doğru yanıtların uzaktan eğitim sürecini yürütme sorumluluğu taşıyan öğretim elemanlarının sorunlarının, bakış açılarının ve çözüm önerilerinin anlaşılmasına katkı sunacağı belirtilmiştir.

Nitel araştırmada aktarılabilmek elde edilen bulguların benzer özellikler taşıyan olay ve olgular olması ile ilişkilidir (Erlandson vd., 1993). Bu bağlamda yöneltilen soruların her biri tematik çerçevenin oluşturulmasında dikkate alınmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler katılımcı deneyimlerine göre çeşitlenmekle birlikte genel bir çerçeve çizildiğinde elde edilen verilerin birbirini desteklediği ve tutarlılık gösterdiği görülmüş, araştırmanın bu bağlamda tutarlılık içinde olduğu kabul edilmiştir (Lincoln & Guba, 1985). Araştırmanın tartışma ve sonuç bölümünde alanyazın karşılaştırmaları araştırmanın tutarlılık düzeyini de yansıtmaktadır. Nitel araştırmanın doğrulanabilirliği, araştırmacının tarafsız olması ile ilişkilidir (Erlandson vd., 1993). Tarafsızlık, araştırma sonucunda ulaşılan bulguların araştırmacının bakış açısından bağımsız olarak toplanmasını ve analiz edilmesini ifade etmektedir (Guba, 1981). Bu araştırmanın tarafsızlık ilkesi elde edilen verilerin her bir araştırmacı tarafından ayrı ayrı incelenmesi, açık kodlama sonrası ortaya çıkan kodlar üzerinden ortak bir görüşe varılarak kodlamalara son şeklinin verilmesi yoluyla sağlanmıştır. Açık kodlama işlemi bir yazar tarafından gerçekleştirildikten sonra diğer yazar tarafından kontrol edilmiştir. Eksenel kodlama, araştırmayı yürüten yazarlar tarafından birlikte yapılmış; kodlar ve kategoriler üzerinde tartışılarak bulgular kesinleştirilmiştir.

4. BULGULAR

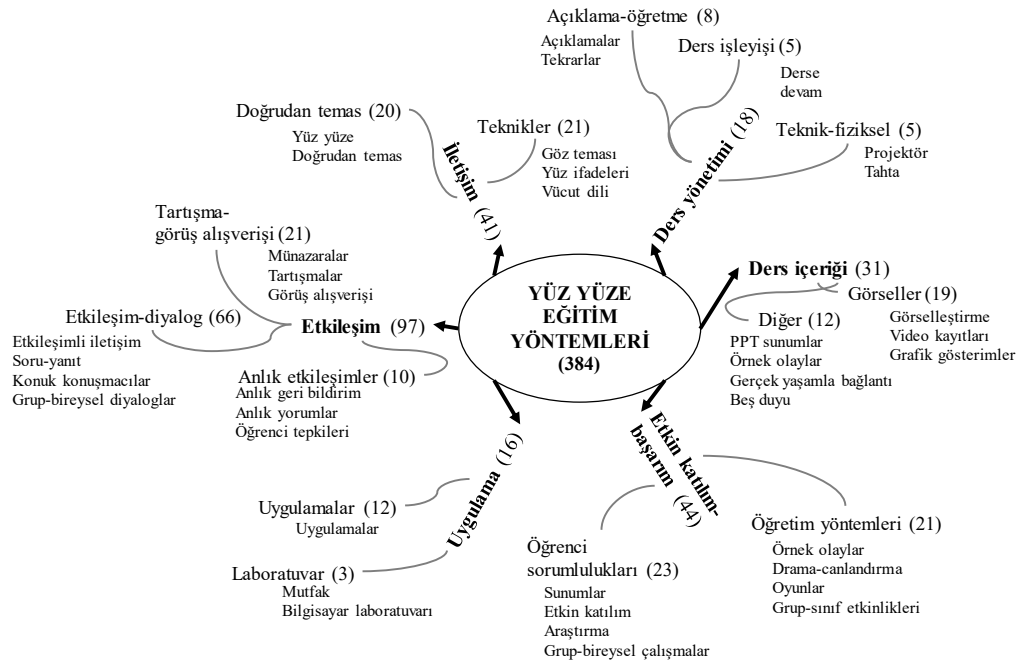
Tablo 1’de görüldüğü üzere sorular açık uçlu olduğundan, katılımcıların deneyimlerini detaylı olarak aktarabildikleri geniş bir veri kümesi ve uzaktan eğitimle ilgili kapsamlı bulgular elde

edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen kodlar ve kategorilerle ilgili elde edilen bulgular soru grupları çerçevesinde sırayla takip eden kısımlarda detaylı olarak açıklanmaktadır.

4.1. Yüz Yüze ve Uzaktan Eğitimde Kullanılan Araç ve Yöntemler

Araştırmaya katılan öğretim elemanları, akademik unvan ve konumlarından da anlaşıldığı üzere, yükseköğretim kurumlarında bir süredir görev yapan kişiler olduklarından yüz yüze ve uzaktan eğitimi deneyimlemiş bireylerdir. Bu nedenle, her iki öğretim yöntemini karşılaştırma olanakları olmuştur. Eğitim yöntem ve araçlarıyla ilgili bulgular, yüz yüze eğitim (Şekil 1) ve uzaktan eğitim (Şekil 2) sürecinde uygulananlar olmak üzere iki farklı gösterimle verilmektedir. Şekillerde görüldüğü üzere, her iki öğretim yöntemi kapsamında da öğreticiler çeşitlilik arz eden uygulama ve teknikler kullanmışlardır.

Şekil 1: Yüz Yüze Eğitim Süreçlerindeki Öğretim Teknikleri

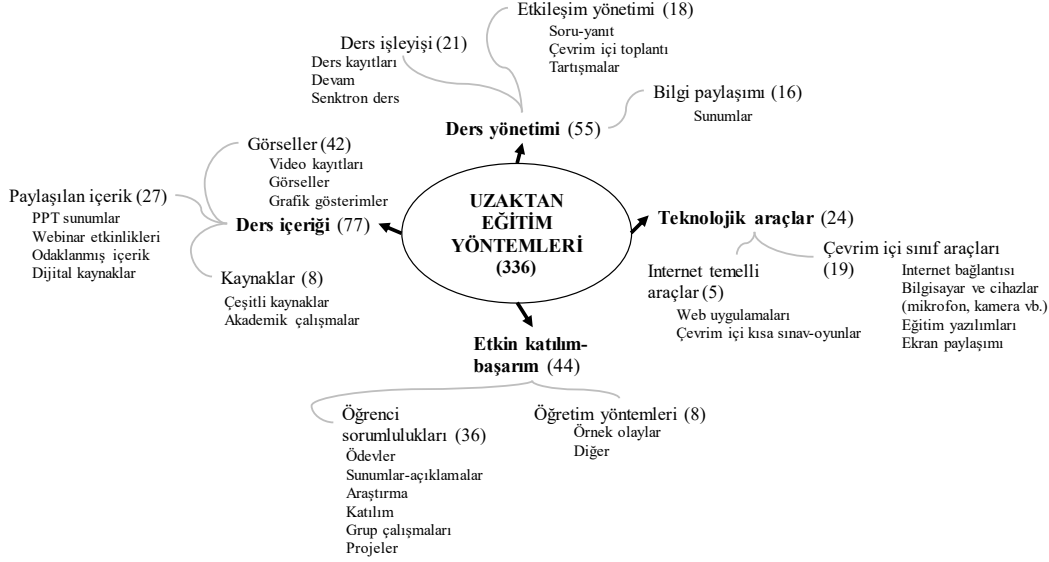
Kaynak: Yazarlar tarafından araştırma bulgularına dayanarak üretilmiştir.

Not: Parantez içindeki rakamlar, ifade sıklığını göstermektedir.

Şekil 1’de görüldüğü üzere araştırma bulguları, yüz yüze eğitimle ilgili 384 tema elde edilmiş ve bu temalar sırasıyla etkileşim, etkin katılım ve başarımlar, iletişim, ders içeriği, ders yönetimi ve uygulama boyutları olarak gruplandırılmıştır. Boyutlar ve temalar; yüz yüze eğitimde kullanılan tekniklerin, bu öğretimin doğası olan yakın teması odağa alan etkileşim temelli olduğunu göstermektedir. Ayrıca uygulamalar ve etkileşimi destekleyen sınıf içi tartışmalar yüz yüze eğitimde öne çıkan temalardır. Etkileşim, anlık ve etkili geri bildirimler, doğrudan temas ve sözlü iletişim,

tartışma ve görüş alışverişi öğrencilerin aktif olarak öğrenme süreçleri ve çıktılarını sunmaları gibi tekniklerin yoğun kullanımı söz konusudur. Şekil 2’de görülen uzaktan eğitim yöntemleri, yüz yüze eğitime göre önemli farklılıklar göstermektedir.

Şekil 2: Uzaktan Eğitim Süreçlerindeki Öğretim Teknikleri

Kaynak: Yazarlar tarafından araştırma bulgularına dayanarak üretilmiştir.

Not: Parantez içindeki rakamlar, ifade sıklığını göstermektedir.

Şekil 2’de görülen uzaktan eğitimle ilgili elde edilen 336 tema ise sırasıyla ders içeriği, ders yönetimi, etkin katılım-başarım ve teknolojik araçlar boyutları olarak gruplandırılmıştır. Yüz yüze eğitimin etkileşim temelli yöntemlerine karşın, uzaktan eğitimde derslerin yapılandırılması ve işleyişi ile ilgili konular dikkat çekicidir. Uzaktan eğitim doğası gereği internet ve teknoloji temelli bir yaklaşım olduğundan, kullanılan yöntem ve araçların da bu olanaklar etrafında şekillendirilmesi beklenen bir durumdur. Bu doğrultuda uzaktan eğitimin farklılaşan özelliği, *teknolojik araçlar* olarak ortaya çıkmıştır. Çevrim içi ders yönetim ve katılım araçları da bu bağlamda katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Buna bağlı olarak ders içeriklerinin de başta video kayıtları ve filmler olmak üzere teknolojik araçlarla erişilebilen dijital ve görsel kaynaklarla zenginleştirildiği görülmektedir. Diğer yandan, öğretim elemanları derslerini kurumları tarafından sunulan çeşitli yazılım ve sistemlerle bütünleştirirken, kullanım kolaylığı, görüntülü ders aktarımı ve canlı ders kaydı için farklı platformları da tercih etmiştir.

Şekil 1 ve Şekil 2’deki bulgular, öğrencilerin derslere etkin katılımının her iki yaklaşım için de önemli bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Bu konuda örnek teşkil eden bir ifade şu şekildedir:

Uzaktan ve yüz yüze eğitim arasında bir fark görmüyorum. Her iki sistemde de motive olan öğrenci dinliyor, motivasyonu düşük öğrenci dinlemiyor. Kullanılan teknolojik altyapı dersin

başarısında belirleyici. (Katılımcı #2, doçent, devlet üniversitesi)

Bu nedenle öğretim elemanlarının uzaktan eğitim sürecinde derse katılım sorununu gidermek için öğrencileri ödevlere, bilimsel araştırma ve grup çalışmalarına, projelere yönlendirdikleri ve etkin öğrenmeyi ek sorumluluklarla sağlamaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Öğretim elemanlarının uzaktan eğitim döneminde özellikle teknik konular ve ders içeriğiyle ilgili görüşlerinde, kontrol edemedikleri hususlardan fazlaca etkilendikleri görülmektedir. Bir katılımcı bu durumu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Uzaktan eğitimde dersin etkinliğini artıran en önemli unsurlardan biri zamandır. Zamanın kısıtlı olması o ders içeriğinin haricinde başka bir konuya geçmeyi engellemekte ve böylelikle online yapılan ders hedefine ulaşmaktadır. Seminer ve tartışma yöntemleri de uzaktan eğitimde ders etkinliğini artıran etkili yöntemlerdendir. (Katılımcı #50, araştırma görevlisi, devlet üniversitesi)

Öğrencilerin motivasyonu, kurumların teknik alt yapıları, zaman kısıtları gibi konular, öğreticilerin yönetim sürecini sınırlandırmaktadır. Ayrıca Şekil 2’de görüldüğü üzere, öğretim elemanlarının uzaktan eğitim döneminde özellikle webinar, konuk konuşmacı daveti gibi etkinliklerle etkileşimli ortamlar yaratma çabaları dikkat çekmektedir.

Webinar sayısı arttı. Fakültemiz özelinde, normalde daha zor ulaşılan uzmanlara daha kolay ulaşabildik. Farklı iş gruplarından insanlar derslere konuk oldular. Kaçınılmaz olarak, online toplantı platformları, kayıt ve yayınlama süreçlerini anladık. (Katılımcı #10, profesör, devlet üniversitesi)

4.2. Uzaktan Eğitim Deneyimi

Turizm programlarında görev yapan öğretim elemanları, farklı boyutlarda pek çok zorlukla başa çıkmak zorunda kalmışlardır. Şekil 3 yaşanan bu zorluklarla ilgili detaylı bulguları içermektedir.

Şekil 3: Uzaktan Eğitim Sürecinin Zorlukları

Kaynak: Yazarlar tarafından araştırma bulgularına dayanarak üretilmiştir.

Not: Parantez içindeki rakamlar, ifade sıklığını göstermektedir.

Analiz sonucunda uzaktan eğitimle ilgili ifadelerden toplam 430 tema elde edilmiştir ve Şekil 3'te görüldüğü üzere bu temalar; ders yönetimi, etkileşim, teknik, pedagojik, öğretmenlerle ilgili olanlar ve diğer zorluklar olmak üzere gruplanmıştır. Bir önceki soru grubunda ifade edilen hususlarla örtüşen zorlukların tekrar edildiği görülmüştür. Zorluklardan en yüksek sayıdaki ders sürecinin yönetimi ile ilgili ifadeler dikkate değerdir. Derse devam düşüklüğü ve devam olsa da etkileşim eksikliği, kesintisiz ders yürütme ve değerlendirmeye ilgili sorunlar gibi hususlar dile getirilmiştir. Yine yüz yüze eğitimin en temel özelliklerinden olan etkileşim, uzaktan eğitimde en sık yaşanan ikinci zorluk grubu olarak ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin pasifliği, etkileşim eksikliği yanında öğretim elemanının öğrencilerin dersin işlenmesinde yaşadığı sorunları çözmeye yönelik sürekli iletişim halinde olma zorunluluğu da bu gruptaki sorunlar arasındadır.

Altı çizilen diğer sorunlar; internet ve teknolojik altyapı sorunları, teknik destek eksikliği, öğrencilerin derse yoğunlaşma düzeylerinin kontrol edilememesi, öğrencilerin olumsuz tutumları ve uzaktan eğitimde sınırlı olanaklardır. Bununla birlikte daha bireysel düzeyde güven ve motivasyon kaybı gibi psikolojik sıkıntılar yanında mevcut sorumluluklara eklenen yükler, iş-ev yaşamı dengesini sağlamada zorlanma gibi konular da bulgular arasındadır. Aşağıda örnek olarak verilen katılımcı görüşleri, çoklu sorun ortamını yansıtmaktadır:

İlk başladığı dönemde kameranın sistemdeki teknik sorun nedeniyle açılmaması ve zaten öğrencilerin de kamera açmadığı bir derste, bu ortamda 45 dakika boyunca ders anlatmak zorunda olmak. Öğrencilerin samimiyetine inanmamak ve arada kalmak. (Katılımcı #19, doçent, devlet üniversitesi)

Çoğu zaman ders anlatacak, soru sorup beni yoracak öğrenci bulamıyorum. Uzaktan eğitim sistemine hiç giriş yapmadan (sınavı vererek) ders geçiyor öğrenciler. Uygulama derslerimi mevcut koşullarda uygulamalı yapma imkânım yok. Bu durum benim için de kayıp. (Katılımcı #69, doçent, devlet üniversitesi)

Benim için en önemli sorun öğrenci katılımının sağlanamaması oldu. Sınıfta öğrencilerin kendi yaşadıkları deneyimleri anlattırıp konuları o gerçekler üzerinden anlatıyordum. Uzaktan olunca öğrencinin bağlı olduğunu görüyoruz ama dinleyip dinlemediğini bile bilmiyoruz. Katılım sağlamak isteyen öğrencinin teknik altyapısı yetersiz olabiliyor. İki cümle yazacak da o benim ekranıma düşecek diye 10 dakika beklemem gerekiyor. Böyle olunca da konu ve ilgi dağılıyor. Ayrıca dış etkenlerin ne olduğunu da bilmiyoruz. Kendi adıma evden çalışan bir kadın olarak bütün ev-çocuk sorumluluğunun yanında dersleri evde yapmak büyük zorluk yaşattı. Çocuğunuz yan odada ağlarken konsantre olup ders yapmak çok zor. Daha pek çok zorluk. Evdeki iş yükü evde olduğum için azalmıyor, artıyor. (Katılımcı #77, profesör, devlet üniversitesi)

Bu ifadelerde de örneklendiği gibi öğretim elemanları geniş yelpazede konuları içeren sorunu yumağıyla aynı anda uğraşmak ve sürekli çözüm üretmek zorunda kalmışlar; üstelik bu çabalarına rağmen etkili öğrenme ya da artan öğrenci ilgisi gibi pozitif çıktılar elde edemediklerinden giderek azalan motivasyonla sürece devam etmek zorunda kalmışlardır. Bu çeşitlilik ve yoğunlukta olmasa da uzaktan eğitim süreci alt kısımda açıklandığı gibi bazı gelişme fırsatları da sunmuştur. Şekil 4 bu yöndeki bulguları detaylı bir şekilde göstermektedir.

Şekil 4: Uzaktan Eğitim Sürecinin Sunduğu Gelişme Fırsatları

Kaynak: Yazarlar tarafından araştırma bulgularına dayanarak üretilmiştir.

Not: Parantez içindeki rakamlar, ifade sıklığını göstermektedir.

Şekil 4'te gösterilen gelişme fırsatlarıyla ilgili toplam 307 tema belirlenmiş ve bu fırsatlar; teknoloji-bilişim, ders yönetimi, iletişim ve kişisel gelişim-psikolojik boyutlar olarak gruplandırılmıştır. Şekilde de görüldüğü üzere, bu fırsatların aslında uzaktan eğitimle ilgili yaşanan

zorluklarla bağlantılı olarak onlarla başa çıkabilmek ve çözüm üretebilmekle ilişkili olduğu da görülmektedir. Öğretim elemanlarının teknolojik araçlarla ilgili bilgi edinerek ve bunları kullanarak ders yönetimini zenginleştirme yönünde bilgi ve becerilerini geliştirdikleri tespit edilmiştir. Bir başka deyişle öğreticiler, yöntem ve araçları etkili kullanabilmek ve etkili sonuçlar elde etmek adına teknolojik ve pedagojik yönlü bilgi ve becerilerini geliştirmişlerdir. Yazılım ve donanım olarak bilişimle ilgili sistem ve araçların işlevine vakıf olma yanında etkili bilgi paylaşımı, zenginleştirilmiş kaynak kullanımı, ders kaynaklarını çeşitlendirme, yeni değerlendirme ve sunum teknikleri uygulama konularında yeni pratikler kazanmışlardır. Üstelik bu bilgi ve becerileri çok kısa sürede ve kısıtlı olanaklarda öğrenip hemen uygulamaya aktarmaları gerekmiştir. Vurgulanması gereken bir diğer nokta da pek çok işi bir arada yapma zorunluluğuna bağlı olarak etkin zaman yönetimi ve kişisel gelişime zaman ayırabilme gibi kişisel ve psikolojik bazı olumlu etkiler de bazı öğretim elemanları için mümkün olmuştur. Katılımcılar bu kazanımları çeşitli şekillerde ifade etmişlerdir:

Dijital dünyayı daha iyi tanımamı sağladı ve sanal iletişim konusunda kendimi geliştirdiğimi düşünüyorum. (Katılımcı #21, profesör, devlet üniversitesi)

Daha iyi zaman planlaması yapmak, öğrenmeye ve öğretmeye olan ilgimin farkında varmam ve kendime kaliteli zaman ayırmam. (Katılımcı #4, doktor araştırma görevlisi, devlet üniversitesi)

Eğitim materyalleri hazırlarken görsel ve işitsel öğelere daha fazla önem vermek ve kaliteli içerik hazırlamak. (Katılımcı #28, profesör, devlet üniversitesi)

Araştırma kapsamında katılımcılardan ayrıca geliştirdiklerini düşündükleri bilgi, beceri ve yetkinlikleri ifade etmeleri istenmiştir. Tablo 3 bu bulguları içermektedir.

Tablo 3: Uzaktan Eğitim Sürecinde Geliştirilen Beceri ve Yetkinlikler

Yetkinlik Boyutu	Yetkinlik ve Beceriler
Teknolojik (95)	Teknoloji-bilişim bilgi ve becerisi (73) Yazılım ve çevrim içi uygulamaların kullanımı (22)
Pedagojik (78)	Etkili sunum-paylaşım (20) Öğrenci katılımı-etkileşimi (13) İçerik tasarımı (9) Yeni sistem ve yöntemler (8) Dijital kaynaklar (7) Çok boyutlu öğretme teknikleri (5)
Kişisel (39)	İletişim (8) Sabır (7) Yeniliğe açık olma (5) Yürekendirme (4) İdealist olma (3) Sürekli gelişim (3) Azim (2) Öğretme isteği (2)
Akademik (14)	Uzmanlık-bilgi (9) Güncellik (2)
Bilişsel (9)	Zaman yönetimi ve programlama (4) Pratik düşünme (3) Sorun çözme (2)

Kaynak: Yazarlar tarafından araştırma bulgularına dayanarak üretilmiştir.

Not: Parantez içindeki rakamlar, ifade sıklığını göstermektedir. Bir kez dile getirilen ifadeler tabloya eklenmemiştir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, başta a) *teknolojik* olmak üzere, b) öğrencilerin öğrenim deneyimlerini geliştirmeye yönelik *pedagojik*, c) öz nitelik ve yetkinliklerini daha üst düzeye çıkarmaya yönelik *kişisel*, ç) uzmanlıklarını artırdıkları *akademik* ve d) zaman-sorun yönetme odaklı *bilişsel* temelli beceri ve yetkinlikler geliştirmişlerdir. Bunlar içerisinde en yoğun olanlar uzaktan eğitimin doğasıyla doğrudan ilişkili olan teknolojik ve pedagojik yetkinliklerdir. Bu durum uzaktan eğitim sürecinin, yarattığı tüm zorluklara rağmen, öğretim elemanlarının başka bir deneyimle bu kadar yoğun şekilde elde edemeyecekleri beceri ve yetkinleri kazanmalarına vesile olduğunu göstermektedir.

4.3. Çözüm Önerileri

Araştırma kapsamında katılımcılardan kendi deneyimlerine dayanarak öneriler sunmaları da

Akademisyenlerin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Deneyimleri: Turizm Programları Örneği

talep edilmiştir. Bu yöndeki bulgular, turizm programlarında görev yapan öğretim elemanlarının öncelikle yüz yüze eğitimle ilgili tercihinin işaret etmektedir. Tercih edilen eğitim türü sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında; 59 katılımcı yüz yüze ve 50 katılımcı karma eğitim (yüz yüze ve uzaktan) yönünde fikir belirtmiştir. Katılımcıların sadece beşi uzaktan eğitim yönünde tercih belirtmiştir:

Uzaktan eğitimden tamamen yüz yüze eğitime dönülmesi gerekli. Öncelikle teknik altyapı ve kültürün oluşmasını sağlamak gerekir. (Katılımcı #6, doktor öğretim üyesi, devlet üniversitesi)

Yüz yüze eğitim yapmak. Bazı derslerin bazı konuları uzaktan eğitimle yürütülebilir ancak özellikle dil eğitiminde online eğitim çok verimsiz. (Katılımcı #15, doktor öğretim görevlisi, devlet üniversitesi)

Salgından sonra da uzaktan eğitim yaygınlaştırılmalı, ancak yüzde 100 olmamalıdır. Çünkü öğrencilerin üniversitelerin sunduğu diğer hizmetlerden uzaktan eğitimle yararlanması mümkün olmamaktadır. Uzaktan eğitim oranı yüzde 50'yi geçmemelidir. Uygulamalı dersler ağırlıklı olarak ya da tamamen yüz yüze yapılmalıdır. (Katılımcı #22, doktor öğretim üyesi, devlet üniversitesi)

Bununla beraber diğer önerilerle ilgili de detaylı bulgular elde edilmiştir. Tablo 4'te özetlenen bu öneriler; a) *eğitsel*, b) *fiziksel-altyapı*, c) *teknolojik*, ç) *makro* ve d) *kurumsal* olmak üzere beş boyutta gruplandırılmıştır.

Tablo 4: Öğretim Elemanlarının Uzaktan Eğitimle İlgili Önerileri

İlgili konular	Öneriler
Eğitsel süreç	Derse devamı takip etmeye yönelik sistem ve araçların geliştirilmesi (20) Öğrencilerin derse kamera ve mikrofon ile katılmalarını düzenleyen kurallar (15) Etkileşimli sistem ve araçların geliştirilmesi (12) Yüz yüze sistem ve/veya sınavlar (6) Öğreticiler için uzaktan eğitimle ilgili düzenli eğitim ve seminerler (5) Karma eğitim (5) Uzaktan eğitime özgü değerlendirme yöntemleri (5) Bazı derslerin uzaktan eğitimle verilmesi (4) Uzaktan eğitimin senkron derslerle verilmesi (4) Uygulamalı eğitimlerin yüz yüze verilmesi ve uzaktan eğitime özgü yöntemler (4) Öğrencilerin uzaktan eğitimle ilgili farkındalıklarının geliştirilmesi (3)
Fiziksel olanaklar / alt yapı	Teknolojik altyapı ve internet erişimi olanakları (27) Öğrencilere tablet, bilgisayar vb. cihaz alımı için destek verilmesi (9) Öğrencilere internet erişim desteği verilmesi (8) Öğrenciler ve öğreticiler için internet erişimi, bilgisayar ve diğer cihazların kullanımlarının mümkün olması (4)

Teknoloji ve sistem geliştirme	İşlevsel, pratik, etkileşimli ve güvenilir eğitim sistem ve ara yüzlerinin tasarımı ve olanağı (10) Sınav yapmak için kullanılacak sistem ve araçların geliştirilmesi (6) Uzaktan eğitim stüdyolarının hazırlanması, yüksek esnek (high flex) sınıflar oluşturulması (2) Uzaktan eğitim tasarımı ileri teknolojilerin kullanılması (akıllı sınıflar, giyilebilir teknolojiler, gerçeklik teknolojileri vb.) (2)
Makro boyut	Tüm gerekli desteklerle adil bir uzaktan eğitim erişimi için fırsat eşitliğinin sağlanması (11) Ülkede güçlü, hızlı ve ücretsiz internet erişimi (4) Yükseköğretim politikalarının geliştirilmesi (öğretici başına sınırlı sayıda öğrenci, kurumlar arası bilgi paylaşımı, öğrencilerin yetkinlikleri, yükseköğretim kapasite ve kontenjanları, turizm programlarına uzaktan eğitimle ilgili ek bütçe vb. konularda) (4)
Kurumsal	Tüm paydaşlara uzaktan eğitim teknolojilerinin sağlanması (7) Öğretici ve öğrenciler için teknik destek (4) Öğreticiler için ek teşvikler (iş yükü dengelenmesi, uzaktan eğitim ve senkron dersler için ek ücretlendirme vb.)

Kaynak: Yazarlar tarafından araştırma bulgularına dayanarak üretilmiştir.

Not: Parantez içindeki rakamlar, ifade sıklığını göstermektedir. Bir kez dile getirilen ifadeler tabloya eklenmemiştir.

Tablo 4’te görüldüğü üzere, başa çıkılması gereken pek çok zorluğa paralel olarak katılımcıların önerilerinin özellikle teknolojik ve teknik konularla ilgili olduğu görülmektedir. Bu öneriler, öğretim elemanlarının doğrudan kontrolünde olan konularla ilgili değildir. Ancak uzaktan eğitimin en önemli gerekliliklerinden biri olan teknik ve teknolojik altyapıyı oluşturan konuların önemle ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Bu nedenle, internet erişimi, teknik destek, eğitim gibi fiziksel olanakların ve eğitim sistemlerinin geliştirilmesi dikkate alınması gereken en önemli konular olarak öne çıkmaktadır. Bununla beraber, tüm paydaşlar için adil ve erişilebilir bir uzaktan eğitim ortamının sağlanması da önceliklendirilmiştir. Bu noktalara işaret eden bazı katılımcı görüşleri aşağıda verilmektedir:

Öğrencilerin çeşitli nedenlerle derslere katılım göstermemesi. Uzaktan eğitim için gerekli materyal ve koşullara sahip olmayan öğrenciler var. Bunun yanı sıra etkileşimli bir sınıf ortamının yokluğu motivasyon düşürücü bir etken. Kampüs görmeden üniversite okumak öğrenciler için anlamsız. (Katılımcı #70, öğretim görevlisi, devlet üniversitesi)

Teknolojik altyapının sağlanması, eğitim giderlerinin azalması, tüm öğrencilerin eğitimden eşit şekilde yararlandırılması, geleneksel eğitim uygulamalarındaki aksaklıkları ortadan kaldıracak yeni alternatiflerin yaratılması, hocaların desteklenmesi ve motivasyonlarının güçlendirilmesi, iyi bir anlatım ve ders girdisinin niteliğini artırmak, video, tablo, şekil ve iyi bir anlatımla hazırlanmış dersler vb. (Katılımcı #88, profesör, devlet üniversitesi)

Söz konusu öneriler, uzaktan eğitimin sunduğu fırsatları çağrıştırmakla birlikte, bu fırsatların etkili ve verimli bir şekilde değerlendirilmesi için hem gereklilikleri hem de kısıt ve sorunları ortaya koymaktadır. Bu durum, uzaktan eğitimin sadece teknoloji ya da eğitime indirgenemeyecek çok boyutlu yapısının tüm bileşen ve paydaşları içeren bütüncül bir yaklaşımla planlanması gereğinin altını çizmektedir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı; yükseköğretim açısından bir dönüm noktası olan uzaktan eğitim sürecinde, özellikle uygulamanın önemli olduğu turizm lisans programlarındaki öğretim elemanlarının deneyimlerini incelemek ve devinim halindeki eğitim-öğretim uygulamalarına çözüm önerileri sunmaktır. Kurumların eğitim-öğretim amaç ve hedeflerini gerçekleştirirken belirlenen performans ölçütlerine ulaşmak; bunu yaparken kendi öz yeterliliklerini, araştırma yetkinliklerini ve mesleğin getirdiği yayınlarla sağlanan tatmini inşa edebilmek oldukça zordur.

Bu bağlamda araştırmanın ortaya çıkardığı temel bulgu, pandemi döneminde bu zorlukların devam ettiği, yoğunlaştığı ve edinilen tatminin azaldığı yönündedir ve geçmiş çalışmaları doğrulamaktadır (Keskin & Şentürk, 2021; Kurnaz & Serçemeli, 2020; Kurttekin, 2022; Sekreter vd., 2021). Öte yandan bu sorunsal; eğitimin teori ile kısıtlı kalmadığı ve uygulamanın hayati önem taşıdığı bazı programlarda görevli olan öğreticilerin işlerini daha da zor hale getirmiştir. Çünkü bu araştırmada da önceki çalışmalarda öğrenciler tarafından ifade edilen pandemi dönemi turizm programlarında uygulamalı derslerin gerçekleştirilememesi sorunu (Işkın vd., 2022; Konak, 2021; Korkmaz vd., 2022) öğreticiler tarafından da dile getirilmiştir. Nitekim Şekil 1 ve Şekil 2’de görüldüğü üzere turizm programındaki öğreticilerin yüz yüze ve uzaktan eğitim sürecinde öğretim yöntemlerini her zaman çeşitlendirmesi gerekmektedir. Bu nedenle, önceki çalışmalarda da raporlandığı gibi öğreticilerin krizi çözebilmek adına daha yaratıcı yöntem ve teknikler geliştirme konusunda sorumluluğu artmıştır (Alangoya, 2022; Buyurgan & Demirel, 2022; Kaya & Mahmutoglu, 2022). Şekil 2 ve Şekil 3’te verilen detaylı bulgular bu duruma işaret etmektedir. Öğretim yöntemi çeşitliliğine rağmen değerlendirmeler konusunda sınırlı kalınması katılımcıların deneyimlerinden anlaşılan bir başka önemli bulgudur. Cabı ve Ersoy (2022) tarafından da raporlandığı gibi, katılımcılar her ne kadar bu platformlarla bütünleşik çevrim içi sınav araçlarını kullansalar da en güvenilir değerlendirme yöntemlerinin sözlü sınav ve proje ödevleri olduğunu aktarmışlardır.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu ise, diğer yükseköğretim programlarından farklı olarak turizm programlarına özgü koşullar ve bu koşulların yol açtığı sorunlardır. Turizm programlarında görev yapan katılımcılara göre, yüz yüze eğitimde kullanılan teknikler, bu öğretimin doğası gereği yakın teması odağa alan etkileşim odaklıdır; ancak uzaktan eğitimde odak daha çok ders içeriği, ders yönetim ve işleyişi ile ilgili konulara yönelmiştir. Etkileşim eksikliğinin altını çizen bu husus ciddi bir sorundur. Özellikle ders yönetimi, öğrenci ile etkileşim ve kullanılan teknikler sorun olarak listelenirken; derse katılımın düşüklüğü, etik sorunlar; katılım olsa da etkileşim olmaması, internet ve teknolojik yeterlilik sorunlar önemli veriler olarak belirtilmiştir. Bu husus uzaktan eğitimde tüm araştırmalarda ortaya çıkan bulgularla benzer özelliktedir (Babaoğlu & Kulaç, 2021; Işkın vd., 2022; Kılıç, 2021; Levent & Şallı, 2022). Turizmde bu tür sorunlar hizmet odaklı tartışmaların gerçekleştirilememesi, derse katılmayan öğrencinin uygulamanın ötesinde derste kullanılan teknolojik araçlarla bile beslenememesi anlamına gelmektedir. Araştırmada da görüldüğü üzere, her ne kadar turizm akademisyenleri, Erkut’un (2020) önerdiği şekilde teknolojik araçlar dijital ve görsel kaynaklarla zenginleştirilmiş içerikler oluşturma yanında çevrim içi konuklar davet etme yolunda çaba gösterecekler de bu süreçte pek çok zorlukla da karşılaşmışlardır.

Ancak söz konusu zorluklar öğreticileri yaratıcı çözümler konusunda motive ettiğinden uzaktan eğitim sırasında turizm programındaki öğretim elemanları de yine benzer çözümler ile görev ve sorumluluklarını yerine getirmişlerdir. Uzaktan eğitim doğası gereği internet ve teknoloji temelli bir yaklaşım olduğundan, kullanılan yöntem ve araçların da bu olanaklar etrafında şekillendirilmesi beklenen bir durumdur. Bu doğrultuda uzaktan eğitimin farklılaşan özelliği, *teknolojik araçlar* olarak ortaya çıktığından uzaktan eğitim süreci, öğretim elemanlarına teknoloji ve bilişimle ilgili yeni bilgi ve beceriler, ders kaynaklarını çeşitlendirme, zenginleştirme, yeni değerlendirme ve sunum teknikleri uygulama gibi pratikler kazandırmıştır. Yapılan diğer araştırmalar, bu yöndeki bulguları destekler niteliktedir (Keskin & Şentürk, 2021; Türkkan vd., 2022). Bununla beraber her ne kadar pandemi dönemi uzaktan eğitim süreciyle artan teknoloji temelli bilgi ve becerilerle öğretim yetkinliği geliştirilmiş olsa da akademisyenlerin, öğrencilerin teknolojik öğretim yöntemlerinden memnuniyetlerinin değişken olduğunu akılda tutarak çoklu ortam ve etkileşimi destekleyen yöntem ve içerikleri kullanmaları gerekmektedir (Doğantan, 2021).

Uzun yıllar yüz yüze eğitim deneyimi sonrası pandemi dönemi yaklaşık iki akademik yıl olarak uygulanan uzaktan eğitim deneyimi, her iki yöntemin karşılaştırılmasına olanak sağlamıştır. Bu araştırmanın gösterdiği önemli bir sonuç da akademisyenlerin pandemi dönemindeki deneyimlerine dayalı olarak hangi yöntemi tercih ettikleri yönündeki bilgidir. Katılımcılar alanyazında olduğu gibi büyük oranda yüz yüze eğitimle ilgili tercihe işaret etmektedir. Tercih edilen eğitim türü sorusuna verilen yanıtlar; 59 katılımcı tarafından tamamen yüz yüze ve 50 katılımcı tarafından karma eğitim (yüz yüze ve uzaktan) yönündedir. Bu durum, önceki bulguları teyit etmektedir (Kurnaz & Serçemeli, 2020) ve sürdürülebilir turizm gelişiminde sektöre hazırlık için esas olan turizm eğitiminde uygulamalı öğretimin gerekliliğinin altını çizmektedir (Okumuş & Yağcı, 2006; Ring vd., 2009). Araştırma katılımcıları yüz yüze eğitimin gerekliliğine ek olarak karma modellerde uygulamaların yüz yüze yapılması yönünde önerilerini belirtmişlerdir. Turizm programlarında akademisyenler tarafından belirtilen yüz yüze ve karma eğitim yönlü tercihler, diğer alanlardaki benzer bulguları da teyit etmektedir (Akıncı & Bolat, 2022; Ballı & Herdem, 2022; Korkmaz vd., 2022; Kurnaz & Serçemeli, 2020; Tüzün & Yörük-Toraman, 2021). Çevrim içi öğretim ile desteklenen karma eğitim; gelişen dünya, teknoloji ve yeni iş ortamları için turizm sektörü özelinde de kabul görür niteliktedir. Yine önceki çalışmaların da gösterdiği gibi, karma eğitimin uygulanması durumunda teknolojik altyapının ve internet erişiminin iyileştirilmesi, erişim eşitsizliğinin giderilmesi gibi altyapı ve fiziksel olanaklar da dikkatli planlama gerektirmektedir (Tüzün & Yörük-Toraman, 2021). Tüm bu gelişim ve destek sağlandığı takdirde teknoloji ve sistemin iyileştirilmesinin mümkün olacağına inanan katılımcılar, önceki çalışmalarda da raporlanan (Can, 2020; Tüzün & Yörük-Toraman, 2021) ileri teknolojilerin turizm programlarında da faydalı olacağına işaret etmiştir.

Bu araştırmanın alanyazına katkısı, uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan olumlu ve olumsuz etkilerin uygulama temelli programlara yansılarını sorgulayarak diğer programlarla oluşabilecek olası farklılıkları öğretim elemanları deneyimleri üzerinden resmetmesidir. Yapılan araştırmalarda öğrenciler perspektifinden uygulamalı alanlarda karşılaşılan sorunlar temelde benzerlik gösterse de öğretim elemanlarının öğretici olmaktan kaynaklı sorumluluk hisleri durumu biraz daha karmaşık

hale getirmektedir. Bu kapsamda yapılabilecek olası araştırmalar; karma yönteme geçişin hızlandığı COVID-19 sonrası dönemde gelinecek noktada turizm de dahil olmak üzere uygulamalı alanlarda eğitim sonuçlarıyla ilgili projeksiyonların ne kadar gerçekleştiği, beklenen faydanın bu yeni karma yöntem tarafından sağlanıp sağlanmadığı konularında yoğunlaşabilir. Ayrıca öğretim elemanlarının olduğu kadar sektörün de çalışan adayları olan mezunlara ilişkin algıları ve bu bağlamda sektörden elde edilen geribildirimlerle öğrencilerin yöntem ve teknikleri zenginleştirmelerine olanak sağlayacak içerikte bulguların alanyazına kazandırılması önemlidir. Öğrenci ve öğretmenleri bir araya getiren, yükseköğretim kurumların yaşadıkları zorluklar, elde ettikleri başarılı sonuçlar ve dönüşen dünyada karma eğitim de dahil olmak üzere uygulanabilecek yeni öğretim modellerine yönelik geleceğe dönük plan, politika ve programların odak alındığı, çözümlerin tartışıldığı çalışmaların sağlayacağı katkı da tartışılmazdır. COVID-19 pandemi sürecini takiben ülkede yaşanan trajik deprem felaketinin de uzaktan eğitimi pekiştirdiği düşünüldüğünde ardarda geçen dört yıllık uzaktan eğitim deneyimi kayda değerdir. Öte yandan dünyada da yaşanan yapay zekâ ve benzer özellikteki teknolojik ilerlemeler eğitim ve öğretim sistemine farklı şekillerde etki etmektedir. Bu teknolojik gelişmeler ile uzaktan eğitimin harmanlandığı, yapay zekânın uzaktan eğitime etkilerinin sorgulandığı, öğrenci temelli deneyimlerin irdelendiği yeni araştırmaların alanyazına katkısı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağırtaş, A. & Çavuş, H. (2022). Üniversitelerde görev yapan öğretim elemanlarının acil uzaktan eğitim dönemindeki dijitalleşme durumlarının incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 36-52.
- Ak, M., Şahin, L., Çiçekler, A. N. & Ertürk, M. A. (2020). Kovid-19 küresel salgın sürecinde İstanbul Üniversitesi uzaktan eğitim uygulamalarına genel bir bakış. *İstanbul University Journal of Sociology*, 40(2), 889-930.
- Akgün, D. Y., Toker, A. & Yesirlili, U. (2022). Covid-19 salgının turist rehberi adaylarının kariyer planlarına etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 1408-1427.
- Akıncı, M. Ş. & Bolat, M. (2022). Müzik eğitimi alan lisans öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 1349-1401.
- Alaeddinoğlu, F. & Serkan, R. O. L. (2020). Covid-19 pandemisi ve turizm üzerindeki etkileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Salgın Hastalıklar Özel Sayısı), 233-258.
- Alangoya, K. A. (2022). Çevrim içi öğretim sürecinin mimari tasarım eğitimine katkısı. *Kent Akademisi*, 15(2), 742-780.
- Aydın, B. & Doğan, M. (2020). Yeni koronavirüs (COVID-19) pandemisinin turistik tüketici davranışları ve Türkiye turizmi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 6(1), 93-115.
- Babaoğlu, C. & Kulaç, O. (2021). Salgın döneminde dijitalleşme politikaları ve yükseköğretim sistemine yansımalar. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 417-425.
- Ballı, F. E. & Herdem, F. (2022). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin Covid-19 pandemisi sürecinde

- eğitim-öğretim yaşantıları: ISUBU örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(2), 294-304.
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124.
- Buyurgan, S. & Demirel, İ. N. (2022). Uzaktan eğitim öğretim sürecinde uygulamalı sanat derslerine yönelik akademisyen görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 585-620.
- Bülbül, S., Ayanoglu, Y. & Yanık, S. S. (2022). COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitim ve muhasebe eğitimine ilişkin öğrenci algılarının değerlendirilmesine yönelik bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(Özel Sayı), 444-458.
- Cabı E. & Ersoy, H. (2022) Covid-19 küresel salgını sürecinde uzaktan öğretimde kullanılan teknolojiler ve öğretim elemanlarının görüşlerinin incelenmesi: Başkent Üniversitesi örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(1), 168-179.
- Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11-53.
- Can, E. (2022). Covid 19 pandemisi sürecinde yükseköğretimde öğretmenlik uygulamasına ilişkin öğrenci deneyimleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(2), 459-471.
- Collins, G. R. & Van Hoof, H. B. (2001). Issues in web-based distance education. *Journal of Hospitality and Tourism Education*, 13(5), 3-7.
- Corbin, J. & Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Zeitschrift für Soziologie*, 19(6), 418-427.
- Çalikoğlu, A. & Gümüş, S. (2020). Yükseköğretimin geleceği: Covid-19’un öğretim, araştırma ve uluslararasılaşma konularındaki etkileri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(3), 249-259.
- Çengel, M., Yıldız, E. P. & Alkan, A. (2022). Covid-19 salgını ile acil ve zorunlu uzaktan öğretime geçişe yönelik akademisyen tutum ölçeği: Bir Ölçek geliştirme çalışması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(2), 305-312.
- Çetinkaya, Ö., Özer, Y. & Altunel, G. K. (2020). Covid-19 sürecinde turistik seyahat risk algısı ve hijyen-güvenlik algısının değerlendirilmesi. *Tourism and Recreation*, 2(2), 78-83.
- Çobanlar, G. A. & Kaptan, B. H. B. (2022). Uzaktan eğitim sürecinde İç Mekân ve Mobilya Tarihi II ve Perspektif dersi kapsamında öğrenme çıktıları ve öğrenci motivasyon değerlendirmesi: ESTÜ İç Mimarlık örneği. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 12(1), 137-152.
- Demirdağ, S. & Altun, S. A. (2022). Eğitim fakültesinde görevli akademisyenlerin COVID-19 pandemi sürecine ilişkin görüşleri: Türkiye örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(1), 201-212.
- Doğancılı, O. S. (2020). Covid-19 salgını sonrası turizm destekleri. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2808-2820.
- Doğantan, E. (2021). Turizm programlarında sunulan e-öğrenme araçlarının önem-performans analiziyle değerlendirilmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 767-782.
- Dünya, B. A., Aybek, E. C. & Şahin, M. D. (2021). Yükseköğretimde uzaktan ölçme ve değerlendirme deneyimleri: Üç devlet üniversitesinden bir örnek. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 232-244.
- Efe, E., Savaş, S., Yüksel, E. & Türker, C. (2022). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim sistemine

- yönelik memnuniyetlerinin kullanılabilirlik, kalite ve değer algılarına göre incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10(1), 114-149.
- Eker, N., Durdu, K. M. & Bozkurt, A. (2022). Covid-19 ve turizm ilişkisini ele alan ve TR Dizin’de yayınlanan makalelerin incelenmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1), 335-357.
- Erkut, E. (2020). Covid-19 sonrası yükseköğretim. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 125-133.
- Erlandson, D. A., Harris, E. L., Skipper, B. L. & Allen, S. T. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. Sage Yayınları.
- Erol, S. I. (2020). Covid-19’un turizm sektöründe istihdama etkisi: İtalya, İspanya ve Türkiye örnekleri. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 8(2), 38-49.
- Ertuğrul, B. & Tekinyıldız, E. (2022). Pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri ile COVID-19 fobisi arasındaki ilişkinin belirlenmesi: Kesitsel bir çalışma. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 14(1), 61-72.
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Communication and Technology: A Journal of Theory, Research, and Development*, 29(2), 75-91.
- Hotar, N., Özcan, M. A., Baran, B., Yacı, Ş. N. & Karagöz, E. (2021). Acil uzaktan eğitimden ne öğrendik? Öğrenci ve öğretim elemanı görüşlerinin karşılaştırılması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 673-690.
- Işık, N. (2021). COVID-19 pandemi döneminde uzaktan (çevrimiçi) eğitim sürecinin öğrenciler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi: Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 79, 25-40.
- Işkın, M., Şengel, Ü., Genç, K. & Uzut, İ. (2022). Impacts of the pandemic on tourism education from a distance education perspective. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 98-112.
- Karadağ, E., Çiftçi, Ş. K., Gök, R., Su, A., Ergin-Kocatürk, H. & Çiftçi, Ş. S. (2021). Covid-19 pandemisi sürecince üniversitelerin uzaktan eğitim kapasiteleri. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 8-22.
- Karadeniz, E., İskenderoğlu, Ö. & Helvacı, İ. (2022). Covid-19 salgınının konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinin finansal performansına etkisinin ölçek temelinde analizi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 19(2), 162-177.
- Kaya, A. & Mahmutoglu, C. (2022). KKTC’de Covid-19 salgını bağlamında akademisyenlerin uzaktan eğitime ilişkin metaforik algıları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(2), 413-423.
- Keskin, A. Y. & Şentürk, S. (2021). Distance education experiences of nurse academicians during COVID-19 pandemic in Turkey: A phenomenological approach. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(2), 303-312.
- Kılıç, M. (2021). Pandemi döneminde dijital eğitim teknolojisinin dönüştürücü etkisi bağlamında eğitim hakkı ve eğitim politikaları. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(1), 25-37.
- Kılınç, E. & Varol, F. (2021). A research on post-Covid-19 career perception and business life expectations of generation Z: The case of the tourism and business faculties. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 9(1), 573-594.

- Kıvılcım, B. (2020). COVID-19 (yeni koronavirüs) salgınının turizm sektörüne muhtemel etkileri. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 17-27.
- Konak, S. (2021). Turizm eğitimi alan lisans öğrencilerinin covid-19 salgını ortasında çevrim içi öğrenmeye bakış açıları: ESOGÜ Turizm Fakültesi örneği. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel (Online)*, 4(2), 134-139.
- Korkmaz, E. K., Şahin, G. G. & Işıkhani, S. Y. (2022). COVID-19 sürecinde yükseköğretimde turizm eğitimi: Ankara’da bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 859-878.
- Köksalanlar, A. A. & Çözeli, F. E. (2021). İznik Meslek Yüksekokulu Turist Rehberliği Bölümü öğrencilerinin COVID-19 nedeni ile uzaktan yapılan eğitime bakış açıları. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 13(25), 539-550.
- Köksalanlar, A. A. & Çözeli, F. E. (2022). İznik Meslek Yüksekokulu’nda öğrenim gören turist rehberliği öğrencilerinin Covid 19 sonrasında mesleğe ve turizme bakış açıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 431-444.
- Kurnaz, E. & Serçemeli, M. (2020). Covid-19 pandemi döneminde akademisyenlerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3, 262-288.
- Kurttekin, F. (2022). COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim: İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri öğretim elemanlarının görüşleri. *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 8(1), 31-60.
- Levent, A. F. & Şallı, D. (2022). Pandemi sürecinde uzaktan eğitimde yaşanan etik sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *İş Ahlakı Dergisi*, 15(1), 109-149.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Yayınları.
- Okumuş, F. & Yağcı, O. (2006). Tourism higher education in Turkey. *Journal of Teaching in Travel and Tourism*, 5(1-2), 89-116
- Ring, A., Dickinger, A. & Wöber, K. (2009). Designing the ideal undergraduate program in tourism: Expectations from industry and educators. *Journal of Travel Research*, 48(1), 106-121.
- Sezgin, S. (2021). Acil uzaktan eğitim sürecinin analizi: Öne çıkan kavramlar, sorunlar ve çıkarılan dersler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 273-296.
- Sekreter, S. M., Çetin, E. İ. & Samut, P. K. (2021). Covid 19 pandemisi ile başlayan acil uzaktan eğitim sürecinin öğretim elemanları perspektifinden değerlendirilmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(3), 444-455.
- Sigala, M. (2002). The evolution of internet pedagogy: Benefits for tourism and hospitality education. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport, and Tourism Education*, 1(2), 29-45.
- Simonson, M. & Seepersaud, D. J. (2019). *Distance education: Definition and glossary of terms*. Information Age Publishing.
- Şanlıöz-Özgen, H. K., Tekdemir, G. & Cankat, E. (2023). Flexible to shift or transform: Effects of Covid-19 on the future anxiety of hospitality students. *Journal of Tourism Leisure and Hospitality*, 5(1), 11-21.
- Tekedere, H., Şahin, S. & Göker, H. (2022). Covid-19 sürecinde yükseköğretimde çevrimiçi uzaktan eğitim öğrenci deneyimlerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 123-166.

- Tesone, D. A. (2000). Going the distance: When and how should hospitality educators use distance learning methods? *Journal of Hospitality and Tourism Education*, 12(1), 52–56.270.
- Thomas, E. & Magilvy, J. K. (2011). Qualitative rigor or research validity in qualitative research. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 16, 151- 155.
- Türkkan, T., Odacı, H. & Bülbül, K. (2022). Covid 19 pandemisi ve akademisyenler: Psikolojik yansımalar ve sosyal yaşam üzerindeki etkileri. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 42(1), 85-121.
- Tüzün, F. & Yörük-Toraman, N. Y. (2021). Online tertiary education during the COVID-19 pandemic in Turkey: A country profile based on survey with 13 thousand students. *Sosyoekonomi*, 29(50), 197-227.
- Uysal, N., Aydın, B. & Ekici, E. (2022). Hemşirelik öğrencilerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik tutumları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(1), 228-233.
- Yavuz, İ. S. (2022). Türkiye’de turizm sektörünün daralmasının makroekonomik etkileri: Covid-19 pandemisi üzerine bir değerlendirme. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(1), 80-93.
- Yavuz, M., Kayalı, B., Balat, Ş. & Karaman, S. (2020). Salgın sürecinde Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarının acil uzaktan öğretim uygulamalarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 129-154.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, Y. (2023). Turizm öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin öğrenilmesi: Akçakoca örneği. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 7(2), 291-317.
- YÖK. (2020, 04 Haziran). *YÖK’ten küresel salgın ile mücadele sürecinde yeni düzenlemeler-II*. Haberler. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/kuresel-salgın-surecinde-yapisal-duzenlemeler-2.aspx>.
- Yurdakal, İ. H. & Kırmızı, F. S. (2021). COVID-19 salgını sürecinde gerçekleştirilen acil uzaktan eğitime ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(2), 290-302.
- Zeybek, H. İ., Çakır, G., Sipahi, F. & Çam, H. (2022). Gümüşhane Üniversitesinin dijital dönüşüm ve Covid-19 pandemisine ilişkin çalışmalarının değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 177-187.